

ไม่ได้ เพราะ ค. มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรทำกลฉ้อฉลนั้นและไม่มีอำนาจควบคุมมิให้ ก. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกหลอกลวง ข.

เว้นแต่ กรณีต้องตามข้อยกเว้นในมาตรา 159 วรรคสาม ที่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (คู่กรณีฝ่ายที่มีได้ถูกกลฉ้อฉล) ได้รู้หรือควรจะได้รู้ถึงกลฉ้อฉลนั้น

ตามตัวอย่างข้างต้น ข. จะอ้างว่าสัญญาซื้อขายมาเป็นโมฆียะเพราะเกิดจากกลฉ้อฉลและบอกล้างสัญญาซื้อขายได้ ต่อเมื่อปรากฏว่า ค. ได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่า ข. ถูก ก. หลอกลวงให้มาซื้อผ้าของตน

2.1.3 กลฉ้อฉลซึ่งเป็นเพียงเหตุจูงใจให้ยอมรับข้อกำหนดหนักกว่าปกติ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 161 บัญญัติว่า

“ถ้ากลฉ้อฉลเป็นแต่เพียงเหตุจูงใจให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อกำหนดอันหนักยิ่งกว่าที่คู่กรณีฝ่ายนั้นจะยอมรับโดยปกติ คู่กรณีฝ่ายนั้นจะบอกล้างการนั้นหาได้ไม่ แต่ชอบที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากกลฉ้อฉลนั้นได้”

ในบางกรณีถึงแม้ไม่มีการทำกลฉ้อฉล คู่กรณีฝ่ายหนึ่งก็จะแสดงเจตนาทำนิติกรรมอยู่แล้ว หากแต่ได้มีการทำกลฉ้อฉลขึ้นมาเป็นการจูงใจให้คู่กรณีฝ่ายนั้นยอมรับข้อกำหนดตามนิติกรรมหนักยิ่งกว่าที่เขาจะยอมรับโดยปกติ ซึ่งถ้าไม่มีการทำกลฉ้อฉลเช่นนั้น คู่กรณีฝ่ายนั้นย่อมจะไม่ยอมรับข้อตกลงหรือข้อกำหนดดังกล่าว

ผลในกฎหมายของการทำนิติกรรมเนื่องจากถูกกลฉ้อฉลในกรณีเช่นนี้มีลักษณะเบากว่าผลในกฎหมายของการทำนิติกรรมเนื่องจากถูกกลฉ้อฉลโดยทั่วไป กล่าวคือกฎหมายบัญญัติไว้ว่าคู่กรณีฝ่ายที่ถูกกลฉ้อฉลจะบอกล้างนิติกรรมนั้นหาได้ไม่ คือ นิติกรรมนั้นไม่ถึงกับตกเป็นโมฆียะนั้นเอง แต่คู่กรณีฝ่ายที่ถูกกลฉ้อฉลมีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดจากการที่ตนหลงยอมรับข้อกำหนดอันหนักยิ่งกว่าที่จะยอมรับโดยปกตินั้นได้

ตัวอย่าง

(1) ก. มีแจกันสมัยราชวงศ์หมิงอยู่ใบหนึ่ง ต่อมา ก. มาพบแจกันอีกใบหนึ่ง ซึ่งมีรูปลักษณะลวดลายอย่างเดียวกันและทำขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิงเหมือนกับที่ ก. มีอยู่ ก. จึงขอซื้อจาก ข. ราคา 10,000 บาท ก. ได้ถาม ข. ว่าแจกันนี้มีรอยร้าวหรือเปล่า ข. บอกว่าไม่มี ก. จึงตกลงซื้อ ความจริงแจกันใบนั้นมีรอยร้าวเล็กน้อยซึ่งมองด้วยตาเปล่าเกือบไม่เห็น แต่ถึงแม้ ก. จะทราบว่แจกันใบนั้นมีรอยร้าว ก. ก็ซื้อ เพราะ ก. จะหาแจกันใบอื่นจากที่ไหนมาเข้าคู่ไม่ได้ แต่การที่ ก. หลงเชื่อว่าแจกันไม่มีรอยร้าว ทำให้ ก. ซื้อแพงไป 2,000 บาท ซึ่ง

เป็นข้อกำหนดอันหนักยิ่งกว่าที่ ก. จะยอมรับโดยปกติ ดังนี้ ก. มีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจาก ข. ได้ 2,000 บาท แต่ ก. จะบอกล้างสัญญาซื้อขายแจกันนั้นเสียทีเดียวไม่ได้ เพราะสัญญาไม่เป็นโมฆียะ

(2) มหาวิทยาลัย ร. ต้องการซื้อเครื่องใส่สันทากาวเพื่อใช้ติดปกหนังสือในโรงพิมพ์ของมหาวิทยาลัย ร. ในกระบวนการจัดซื้อ บริษัท ก. กับผู้จัดการโรงพิมพ์ซึ่งเป็นลูกจ้างของมหาวิทยาลัย ร. ร่วมกันทำกลฉ้อฉลให้มหาวิทยาลัย ร. ซื้อเครื่องใส่สันทากาวแพงกว่าจริง เช่นนี้ เป็นกลฉ้อฉลเพื่อเหตุตาม ป.พ.พ. มาตรา 123 (ปัจจุบันคือ มาตรา 161) มหาวิทยาลัย ร. จะบอกล้างสัญญาซื้อขายเครื่องใส่สันทากาวมิได้ ได้แต่เรียกค่าเสียหายตามจำนวนที่เกินกว่าราคาจริง ดังนั้น มหาวิทยาลัย ร. ต้องใช้ราคาเครื่องใส่สันทากาวตามราคาจริงแก่บริษัท ก. (คำพิพากษาฎีกาที่ 1559/2524)

2.1.4 กลฉ้อฉลที่กระทำโดยคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 163 บัญญัติว่า

“ถ้าคู่กรณีต่างได้กระทำการโดยกลฉ้อฉลด้วยกันทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะกล่าวอ้างกลฉ้อฉลของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อบอกล้างการนั้นหรือเรียกค่าสินไหมทดแทนมิได้”

ในบางกรณีคู่กรณีที่ทำนิติกรรมกันนั้นต่างทำกลฉ้อฉลด้วยกัน ซึ่งกรณีนี้กฎหมายจะไม่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่ทำกลฉ้อฉลทั้งสองฝ่ายนั้น ตามสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “มาศาลด้วยมือสกปรก เมื่อต่างฝ่ายต่างสกปรกด้วยกัน ผู้ที่เป็นจำเลยย่อมได้เปรียบกว่า” (In pari delicto potior est conditio defendantis)¹ หมายความว่า ผู้ที่จะมาขอความคุ้มครองจากศาลโดยอาศัยกฎหมายบังคับให้ นั้น จะต้องมาศาลด้วยความสุจริต ถ้ามาขอความคุ้มครองจากศาลทั้งๆ ที่ตนเองก็ไม่สุจริต กฎหมายก็ยอมบังคับให้ไม่ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเราบัญญัติหลักเกณฑ์ในทำนองเดียวกันกับสุภาษิตกฎหมายดังกล่าวนี้ในมาตรา 5 มีความว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต”

ดังนั้น ในกรณีที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างทำกลฉ้อฉลด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำกลฉ้อฉลที่ถึงขนาดชักจูงใจให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาทำนิติกรรมออกมา (ป.พ.พ. มาตรา 159 วรรคหนึ่ง, วรรคสอง หรือมาตรา 162 แล้วแต่กรณี) หรือเป็นเพียงกลฉ้อฉลที่เป็นแต่เพียง

¹ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2509), หน้า 108.

เหตุจูงใจให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อกำหนดอันหนักยิ่งกว่าที่คู่กรณีฝ่ายนั้นจะยอมรับโดยปกติ (ป.พ.พ. มาตรา 161) ก็ตาม กฎหมายบัญญัติว่าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะกล่าวอ้างกลฉ้อฉลของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อบอกล้างนิติกรรมนั้นหรือเรียกค่าสินไหมทดแทน (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 175(3) หรือมาตรา 161 แล้วแต่กรณี) มิได้เลย

ตัวอย่าง

ก. และ ข. ทำสัญญาแลกเปลี่ยนแจกันลายครามของ ก. กับกระถางต้นไม้ลายครามของ ข. โดยต่างฝ่ายต่างหลอกลวงว่าเป็นของเก่าแก่ด้วยกันทั้งคู่ เช่นนี้ ถ้าต่อมา ก. หรือ ข. รู้ความจริงว่าไม่ใช่ของเก่า จะบอกล้างสัญญาแลกเปลี่ยนที่ทำไว้โดยอ้างว่าเป็นโมฆียะเพราะเกิดจากกลฉ้อฉล หรือจะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกันโดยอ้างว่าเป็นกลฉ้อฉลจูงใจให้ยอมรับข้อกำหนดหนักกว่าปกติก็ได้เช่นเดียวกัน

2.2 ผลเกี่ยวกับบุคคลภายนอก

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 160 บัญญัติว่า

“การบอกล้างโมฆียะกรรมเพราะถูกกลฉ้อฉลตามมาตรา 159 ห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริต”

การแสดงเจตนาทำนิติกรรมเพราะถูกกลฉ้อฉลเป็นโมฆียะ (ป.พ.พ. มาตรา 159 วรรคหนึ่ง) คู่กรณีที่ได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมออกมาเพราะถูกกลฉ้อฉลมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นได้ (ป.พ.พ. มาตรา 175(3)) การบอกล้างโมฆียะกรรมดังกล่าวมีผลให้โมฆียะกรรมนั้นเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม (ป.พ.พ. มาตรา 176 วรรคหนึ่ง)

อย่างไรก็ตาม เพื่อคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตมิให้ต้องเสียหายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 160 จึงบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้ด้วยความข้างต้น บุคคลภายนอกซึ่งจะได้รับความคุ้มครองตาม ป.พ.พ. มาตรา 160 ดังกล่าวนี้นี้ต้องเป็นบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริต

ตัวอย่าง

ก. เป็นช่างซ่อมรถยนต์ หลอกลวง ข. ให้ขายรถยนต์แก่ ก. ในราคาถูกลงมาก โดยบอกว่ารถยนต์ของ ข. ชำรุดมาก ถ้าซ่อมจะเสียค่าซ่อมแพงมาก ผู้ซื้อรถใหม่ไม่ได้ ข. หลงเชื่อจึงขายรถยนต์ให้ ก. ต่อมา ก. ได้ขายรถยนต์ต่อให้ ค. ในราคาแพง ค. รับซื้อไว้โดยไม่ทราบ ว่า ก. ได้ใช้กลฉ้อฉลหลอกลวงซื้อรถยนต์มาจาก ข. ในราคาถูกลงมาก ถ้าต่อมาภายหลัง ข. รู้

ความจริงว่ารถยนต์ของตบยังมีสภาพดี แต่ ก. หลอกลวงให้เข้าใจผิดตบจึงขายให้ ก. ไปในราคา ถูกมาก ข. จึงบอกกล่าวสัญญาซื้อขายรถยนต์รายนี้ ดังนี้ การบอกกล่าวสัญญาซื้อขายดังกล่าว ไม่มีผลกระทบต่อสัญญาซื้อขายระหว่าง ก. กับ ค. เพราะ ค. เป็นบุคคลภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริต ค. ย่อมมีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันนั้นต่อไปตามเดิม

ข้อสังเกต

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกมิให้ต้องเสียหายเนื่องจากการบอกกล่าวโมฆียะกรรมไว้อีกมาตราหนึ่ง คือ มาตรา 1329 มีความว่า

“สิทธิของบุคคลผู้ได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยมีค่าตอบแทนและโดยสุจริตนั้น ท่านว่ามี เสียไป ถึงแม้ว่าผู้โอนทรัพย์สินให้จะได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ และนิติกรรม นั้นได้ถูกบอกกล่าวภายหลัง”

มาตรา 1329 ถือได้ว่าเป็น **หลักทั่วไป** ที่ใช้บังคับในการคุ้มครองบุคคลภายนอก มิให้ต้องเสียหายเนื่องจากการบอกกล่าวโมฆียะกรรมโดยทั่วไป บุคคลภายนอกซึ่งจะได้รับความ คุ้มครองตามมาตรา 1329 ต้องเป็นบุคคลภายนอกผู้ได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยมีค่าตอบแทนและ โดยสุจริต

ส่วนมาตรา 160 ถือได้ว่าเป็น **ข้อยกเว้น** ใช้บังคับเฉพาะในการคุ้มครองบุคคลภายนอกมิให้ต้องเสียหายเนื่องจากการบอกกล่าวโมฆียะกรรมอันเกิดจากกลฉ้อฉลเท่านั้น บุคคลภายนอกผู้จะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 160 กฎหมายกำหนดไว้แต่เพียงว่าเป็นบุคคลภายนอก ผู้ทำการโดยสุจริต

บทที่ 4

การแสดงเจตนาเนื่องจากถูกข่มขู่

1. ความหมายของ “การข่มขู่”

“การข่มขู่” ในที่นี้หมายความว่า การใช้อำนาจบังคับแก่จิตใจของบุคคล เพื่อให้เขาเกิดความกลัวแล้วแสดงเจตนาทำนิติกรรมออกมาตามที่ผู้ข่มขู่ต้องการ เป็นเหตุให้นิติกรรมตกเป็น โมฆียะ (ป.พ.พ. มาตรา 164)

การข่มขู่ให้บุคคลแสดงเจตนาทำนิติกรรมเป็นการบีบบังคับเจตนาของบุคคล ซึ่งแตกต่างกับการใช้อำนาจเด็ดขาดแก่ร่างกายของบุคคล เช่น จับมือให้ลงชื่อหรือจับนิ้วมือกดให้พิมพ์ลายนิ้วมือลงในเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งนิติกรรมหรือสัญญา การใช้กำลังหรืออำนาจเด็ดขาดบังคับแก่ร่างกายบุคคลเช่นนี้ ไม่ถือว่าบุคคลผู้ถูกบังคับแสดงเจตนาโดยบกพร่อง แต่ถือว่าไม่มีการแสดงเจตนา นิติกรรมจึงยังไม่เกิดขึ้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164 บัญญัติว่า

“การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่เป็นโมฆียะ

การข่มขู่ที่จะทำให้การใดตกเป็นโมฆียะนั้น จะต้องเป็นการข่มขู่ที่จะให้เกิดภัยอันใกล้จะถึงและร้ายแรงถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัว ซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่เช่นนั้น การนั้นก็คงจะมีได้กระทำขึ้น”

จะเห็นได้ว่าการข่มขู่อันเป็นเหตุให้การแสดงเจตนาทำนิติกรรมตกเป็นโมฆียะ ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 เป็นการข่มขู่ที่จะทำให้เกิดภัย

ภัยที่ข่มขู่จะทำให้เกิดนั้น อาจเป็นภัยแก่ตัวผู้ถูกข่มขู่หรือบุคคลในครอบครัวของผู้ถูกข่มขู่หรือทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขู่ แล้วแต่กรณี

“ภัยแก่ตัวผู้ถูกข่มขู่” หมายถึงเป็นภัยแก่เนื้อตัวร่างกายของผู้ถูกข่มขู่ และหมายความรวมถึงภัยต่อชื่อเสียงเกียรติยศของผู้ถูกข่มขู่ด้วย เช่น การจับตัวผู้ถูกข่มขู่ไปขังไว้และทรมานด้วยวิธีการต่างๆ หรือขู่หญิงโสเภณีผู้ดีมีสกุลว่า ถ้าไม่ยกที่ดินให้ จะบอกกล่าวแก่คนทั่วๆ ไปว่าหญิงผู้นั้นเคยได้เสียกับผู้ชายมาก่อนแล้ว เป็นต้น

“ภัยแก่บุคคลในครอบครัวของผู้ถูกข่มขู่” หมายถึง เป็นภัยแก่คนที่อยู่ในครอบครัวและอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ถูกข่มขู่ เช่น ภริยา สามี บุตร บุพการีของผู้ถูกข่มขู่ บุพการีของภริยาหรือสามีของผู้ถูกข่มขู่ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ถูกข่มขู่ ฯลฯ ทั้งนี้ ไม่จำกัดว่าต้องเป็นผู้ที่ใช้นามสกุลเดียวกันกับผู้ถูกข่มขู่หรือไม่

“ภัยแก่ทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขู่” หมายถึง เป็นภัยแก่ทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดตามป.พ.พ. มาตรา 138 ซึ่งอาจเป็นวัตถุมีรูปร่างหรือวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ กล่าวคือ นอกจากทรัพย์สินสิ่งของต่างๆ แล้ว ยังรวมถึงทรัพย์สินสิทธิทั้งหลายด้วย เช่น สิทธิครอบครอง สิทธิในภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน สิทธิในภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรในการประดิษฐ์คิดค้น สิทธิในเครื่องหมายการค้า ฯลฯ

ตัวอย่าง

(1) ก. พาพรรคพวกมาขู่ ข. ว่า ถ้าไม่ลงลายมือชื่อในสัญญาขายที่ดินให้ ก. ก. และพรรคพวกจะจุดไฟเผาบ้านของ ข. เสีย ข. กลัวไฟจะไหม้บ้านและทรัพย์สินของตน จึงตกลงขายที่ดินให้ ก. ดังนี้ สัญญาซื้อขายที่ดินเป็นโมฆียะเพราะเกิดจากการข่มขู่

(2) ก. ขู่ว่าจะจุดไฟเผาบ้านที่ ข. มีสิทธิอาศัยอยู่ ถ้า ข. ไม่ยอมขายรถยนต์ให้ ก. ข. กลัวว่าไฟจะไหม้บ้านที่อาศัยอยู่แล้วลุกลามไปไหม้ทรัพย์สินของตนด้วย จึงตกลงขายรถยนต์ให้ ก. ดังนี้ ถือว่าสัญญาซื้อขายรถยนต์เกิดขึ้นจากการถูกข่มขู่ จึงเป็นโมฆียะ ถึงแม้ ข. จะไม่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านนั้นก็ตาม

1.2 ภัยที่ข่มขู่ว่าจะก่อขึ้นนั้นต้องเป็นภัยอันใกล้จะถึง

“ภัยอันใกล้จะถึง” หมายความว่า ภัยนั้นกำลังจะเกิดขึ้นและผู้ถูกข่มขู่ไม่สามารถหาทางหลีกเลี่ยงป้องกันได้ ซึ่งต้องพิจารณาจากเหตุผลเฉพาะเรื่องเฉพาะรายว่ากรณีอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นภัยอันใกล้จะถึง เช่น ขู่ว่าจะยิงเสียเดี๋ยวนี้และผู้ขู่มีปืนอยู่ในมือ นับว่าเป็นภัยอันใกล้จะถึง แต่ถ้าขู่ว่าจะไปเอาปืนมายิงเสียให้ตาย เช่นนี้ เห็นว่าผู้ถูกข่มขู่มีเวลาที่จะหาทางหลีกเลี่ยงป้องกันได้ จึงไม่ถือว่าเป็นภัยอันใกล้จะถึง

1.3 ภัยที่ข่มขู่กันนั้นต้องร้ายแรงถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัว

การข่มขู่ว่าจะทำให้เกิดภัยอันใกล้จะถึงแก่ตัวถูกข่มขู่เอง บุคคลในครอบครัวของผู้ถูกข่มขู่หรือทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขู่ก็ตาม จะเป็นเหตุให้การแสดงเจตนาทำนิติกรรมตกเป็นโมฆียะต่อเมื่อถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัว กล่าวคือ ถ้ามิได้มีการข่มขู่เช่นนั้นนิติกรรมนั้นก็คงจะมีได้กระทำขึ้น

ทั้งนี้ การวินิจฉัยว่าการข่มขู่กันนั้นร้ายแรงถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัวอันเป็นเหตุให้เขาแสดงเจตนาทำนิติกรรมออกมาหรือไม่นั้น กฎหมายให้พิเคราะห์ถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย และภาวะแห่งจิตของผู้แสดงเจตนาตลอดจนพฤติการณ์และสภาพแวดล้อมอื่นๆ อันเกี่ยวกับการนั้นด้วย (ป.พ.พ. มาตรา 167) เช่น

ก. ขู่ ข. ว่าถ้า ข. ไม่เขียนเช็คส่งจ่ายเงินให้ ก. หนึ่งหมื่นบาท จะเผาบ้านของ ข. เช่นนี้ ถือว่าการข่มขู่กันนั้นร้ายแรงถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัว แต่ถ้า ก. ขู่ ข. เพียงว่า ถ้า ข. ไม่เขียนเช็คส่งจ่ายเงินให้ ก. หนึ่งหมื่นบาท จะเจาะยางรถยนต์ของ ข. เช่นนี้ ภัยที่ข่มขู่กันไม่มีผลร้ายแรงถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัวจนถึงกับต้องยอมจ่ายเงินหนึ่งหมื่นบาทแต่อย่างใด

2. กรณีที่กฎหมายถือว่าไม่เป็นการข่มขู่อันเป็นเหตุให้การแสดงเจตนาทำนิติกรรมตกเป็นโมฆียะ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165 บัญญัติว่า

“การขู่ว่าจะใช้สิทธิตามปกตินิยม ไม่ถือว่าเป็นการข่มขู่
การใดที่กระทำไปเพราะนับถือยำเกรง ไม่ถือว่าการนั้นได้กระทำเพราะถูกข่มขู่”
แยกพิจารณาได้ดังนี้

2.1 การขู่ว่าจะใช้สิทธิตามปกตินิยม

“การใช้สิทธิตามปกตินิยม” หมายความว่า การใช้สิทธิซึ่งตนมีอยู่อย่างปกติคนทั่วไปเขาใช้กัน ทั้งนี้ ต้องมิใช่เป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบเพื่อหาผลประโยชน์อันเกินส่วน คือ เรียกร้องเอาผลประโยชน์มากกว่าสิทธิที่ตนมีอยู่

ตัวอย่าง

(1) ก. เป็นหนี้ ข. อยู่หนึ่งแสนบาท ครบกำหนดแล้ว ก. หาเงินใช้ให้ ข. ไม่ทัน ข. ขู่ว่า ถ้า ก. ไม่เขียนเช็คให้ตนสามแสนบาท ข. จะฟ้อง ก. ให้เป็นบุคคลล้มละลาย ก. กลัวจะถูกฟ้องล้มละลายจึงเขียนเช็คให้ตามที่ ข. ต้องการ เช่นนี้ ถือว่า ข. ใช้สิทธิโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยเรียกร้องเอาเงินมากกว่าจำนวนที่ตนมีสิทธิจะได้รับชำระหนี้ ไม่ถือว่าเป็นการใช้สิทธิตามปกตินิยม แต่ถือว่าเป็นการข่มขู่ตามมาตรา 164 นิติกรรมย่อมเป็นโมฆียะ ก. มีสิทธิบอกล้างได้

(2) จำเลยเป็นหนี้เงินกู้โจทก์อยู่ โจทก์ขู่จำเลยว่าจะไม่ทำหนังสือรับสภาพหนี้ หรือไม่หาทรัพย์สินมาเป็นหลักประกัน จะฟ้องเรียกเงินกู้ต่อศาล จำเลยกลัวถูกฟ้องจึงทำหนังสือรับสภาพหนี้หรือเอาแหวนเพชรมาให้โจทก์ยึดไว้เป็นประกันเงินกู้ เช่นนี้ จำเลยจะอ้างว่าการกระทำของตนเป็นเพราะการข่มขู่ของโจทก์จึงตกเป็นโมฆียะหาได้ไม่ เพราะโจทก์มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะฟ้องจำเลยต่อศาลได้อยู่แล้ว เรียกว่าเป็นการใช้สิทธิตามปกตินิยม ไม่ถือว่าเป็นการข่มขู่ตามมาตรา 127 (ปัจจุบันคือ มาตรา 165) (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 50/2478)

(3) จำเลยตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับโจทก์เพราะกลัวโทษทัณฑ์จากคดีอาญาที่โจทก์ฟ้องหาว่าบุกรุกนั้น ความกลัวเช่นนี้ไม่ทำให้สัญญาที่ทำไว้ตกเป็นโมฆียะหรือเสียไป เพราะโจทก์ได้ดำเนินการฟ้องร้องคดีต่อศาลยุติธรรมโดยตรงไปตรงมา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 647/2515)

(4) ฝ่ายจำเลยทำสัญญาจะขายที่ดินให้โจทก์และรับเช็คกับเงินค่าที่ดินไปบางส่วนแล้ว แต่โอนที่ดินให้โจทก์ไม่ได้ จึงถูกโจทก์ฟ้องเป็นคดีอาญาฐานฉ้อโกง แล้วโจทก์จำเลยได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยจำเลยยอมใช้เงินคืนโจทก์พร้อมด้วยดอกเบี้ย แม้ในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ฝ่ายโจทก์จะขู่ว่าถ้าจำเลยไม่คืนเงินและเช็คที่รับไป จะเอาจำเลยเข้าตาราง ก็เป็นเรื่องโจทก์ขู่จะเอาผิดกับจำเลยทางอาญาฐานฉ้อโกงอันเป็นการใช้สิทธิทางศาลโดยสุจริต เป็นการขู่ว่าจะใช้สิทธิตามปกตินิยมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 127 (ปัจจุบันคือมาตรา 165) เท่านั้น สัญญาประนีประนอมยอมความจึงไม่เสียไปแต่ประการใด (คำพิพากษาฎีกาที่ 2968/2516)

(5) ขู่ให้ทำสัญญาค้ำประกัน โดยกล่าวว่าถ้าไม่ทำจะฟ้องทรัพย์สินสมบัติให้หมด เป็นการบอกว่าจะใช้สิทธิตามกฎหมาย ไม่ทำให้สัญญาไม่สมบูรณ์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2321/2518)

(6) ทำหนังสือรับสภาพหนี้เพื่อไม่ดำเนินคดีตามเช็คที่ธนาคารปฏิเสธการใช้เงินใน คดีความผิดอันยอมความได้ไม่เป็นโมฆะ และการแจ้งว่าหากไม่ตกลงด้วยดีจะให้ตำรวจดำเนิน คดีในข้อหาออกเช็คไม่มีเงินนั้น เป็นการขู่ว่าจะใช้สิทธิที่มีอยู่ตามปกตินิยม หากจัดว่าเป็นการ ข่มขู่อันเป็นเหตุให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2448/2518)

(7) จำเลยสั่งจ่ายเช็คชำระหนี้แก่โจทก์และถูกระงับการจ่ายเงิน โจทก์ขู่ว่าจะให้เจ้าพนักงานดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คบังคับ ให้จำเลยออกเช็คแก่โจทก์ใหม่ ดังนี้ ไม่เป็นการข่มขู่อันเป็นเหตุให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ เพราะเป็นการที่โจทก์ขู่จะใช้สิทธิตามกฎหมายโดยชอบ (คำพิพากษาฎีกาที่ 672/2519)

(8) จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความเพราะผู้สอบสวนของผู้อำนวยการป้องกัน และปราบปรามของคณะปฏิวัติขู่ว่าจะขังจำเลยฐานเป็นภัยต่อสังคม ดังนี้ สัญญาเป็นโมฆียะ เมื่อบอกกล่าวภายใน 1 ปี สัญญาเป็นโมฆะ บังคับจำเลยตามสัญญานั้นไม่ได้ (คำพิพากษา ฎีกาที่ 2830/2519)

(9) เมื่อลูกจ้างได้กระทำการอันส่อว่าทุจริตเกี่ยวกับการเงิน แล้วนายจ้างบอกให้ ลูกจ้างลาออกมิฉะนั้นจะดำเนินคดี เป็นการขู่ว่าจะใช้สิทธิตามปกตินิยม ดังนั้น เมื่อลูกจ้าง สมัครใจลาออก จึงถือไม่ได้ว่านายจ้างเลิกจ้าง (คำพิพากษาฎีกาที่ 1331/2525)

2.2 การที่ได้กระทำไปเพราะนับถือยำเกรง

“ความนับถือยำเกรง” หมายความว่าความเคารพระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ เช่น บุตรกับบิดามารดา ศิษย์กับอาจารย์ ผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชา เป็นต้น ซึ่งในกรณีเช่น นี้เป็นความนับถือยำเกรงในฐานะญาติหรือในฐานะผู้ใหญ่ ยังไม่ถึงขนาดที่จะทำให้การแสดงเจตนา

เสียไปได้ เพราะไม่มากแล้วว่าจะเกิดภัยขึ้นแต่อย่างใด เป็นความนับถือยำเกรงอันเกิดขึ้นในตัวเอง กฎหมายจึงถือว่าไม่เป็นการข่มขู่

ตัวอย่าง

(1) ก. เป็นบุตรคนโตของ ข. ปู่ของ ก. ได้ยกทรัพย์สินสมบัติให้ ก. มากมาย ข. จึงบอกให้ ก. แบ่งทรัพย์สินสมบัติโดยโอนให้ลูกคนรอง คือ น้องของ ก. บ้าง ก. กลัวบิดาจะโกรธ จึงทำสัญญายกทรัพย์สินสมบัติบางอย่างให้น้องตามที่บิดาบอก ดังนี้ ต่อมาภายหลัง ก. จะอ้างว่าสัญญายกให้เป็นโมฆียะโดยได้ทำไปเพราะถูก ข. ซึ่งเป็นบิดาข่มขู่มิได้

(2) ภริยาเซ็นหนังสือยอมความเพราะสามีต้องการให้เซ็น ถ้าไม่เซ็นก็เกรงว่าสามีจะฟ้องหย่า ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าไม่เป็นการข่มขู่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 44/2485)

อย่างไรก็ตาม ถ้าการทำนิติกรรมได้ทำไปเพราะความนับถือยำเกรงและมีการบังคับขู่เข็ญด้วยเหตุอื่นประกอบด้วยแล้ว ก็เป็นเรื่องข่มขู่ซึ่งทำให้นิติกรรมเป็นโมฆียะตามมาตรา 164 ได้ เช่น ในตัวอย่าง (1) ที่บิดาบอกให้บุตรคนโตแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้น้องนั้น ถ้าในการที่บุตรคนโตทำนิติกรรมยกทรัพย์สินสมบัติให้น้อง นอกจากได้กระทำเพราะความนับถือยำเกรงบิดาหรือความเกรงใจบิดาแล้ว ยังถูกบิดาใช้ปืนขู่อีกด้วย ดังนี้ ถือว่าเป็นการแสดงเจตนาทำนิติกรรมเนื่องจากถูกข่มขู่ นิติกรรมจึงตกเป็นโมฆียะ บุตรคนโตอาจบอกล้างเสียได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 175

3. การข่มขู่โดยบุคคลภายนอก

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 166 บัญญัติว่า

“การข่มขู่ยอมทำให้การแสดงเจตนาเป็นโมฆียะแม้บุคคลภายนอกจะเป็นผู้ข่มขู่”

จากบทบัญญัติมาตรา 166 จะเห็นได้ว่า การข่มขู่โดยบุคคลภายนอกเป็นเหตุทำให้นิติกรรมเสื่อมเสียหรือเป็นโมฆียะได้ เช่นเดียวกับการข่มขู่โดยคู่กรณีแห่งนิติกรรมอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะกฎหมายถือว่าผู้ถูกข่มขู่ได้กระทำนิติกรรมไปเพราะสาเหตุเดียวกัน คือ ความกลัวว่าจะได้รับภัยอย่างใดอย่างหนึ่งจากการข่มขู่

เพราะฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ไม่ว่าการข่มขู่จะมาจากคู่กรณีฝ่ายหนึ่งหรือมาจากบุคคลภายนอก ย่อมทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะทั้งสิ้น

ตัวอย่าง

ก. กับ ข. เป็นเพื่อนกัน ก. ต้องการกู้เงินจาก ค. แต่ ค. ไม่ให้ ข. จึงไปขู่ ค. ว่าถ้าไม่ให้ ก. กู้เงินจะทำร้าย ค. จึงยอมให้ ก. กู้เงิน ดังนี้ การกู้เงินระหว่าง ก. และ ค. เป็น

โมฆียะตามมาตรา 166 ค. อาจบอกล้างเสียได้

ข้อสังเกต

การข่มขู่โดยบุคคลภายนอกเป็นผู้กระทำต่างกับกลฉ้อฉลซึ่งบุคคลภายนอกเป็นผู้กระทำในข้อที่ว่า ถ้าเป็นกลฉ้อฉลซึ่งบุคคลภายนอกเป็นผู้กระทำ นิติกรรมจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรจะได้รู้ถึงกลฉ้อฉลของบุคคลภายนอกนั้น (ป.พ.พ. มาตรา 159 วรรคสาม) แต่การข่มขู่ซึ่งบุคคลภายนอกเป็นผู้กระทำ เป็นเหตุให้นิติกรรมเป็นโมฆียะเสมอหากเข้าลักษณะตามมาตรา 164 โดยไม่คำนึงว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรจะได้รู้ถึงการข่มขู่ นั้นหรือไม่ (ป.พ.พ. มาตรา 166)

ตอนที่ 2 ผลของโมฆียะกรรม

โมฆียะกรรม คือ นิติกรรมที่เมื่อทำขึ้นแล้วมีผลในกฎหมายผูกพันกันได้ แต่อาจถูกบอกล้างทำให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ หรืออาจได้รับสัตยาบันทำให้นิติกรรมนั้นเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์แล้วแต่กรณี

เมื่อมีการบอกล้างโมฆียะกรรม โมฆียะกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ คือ เสียเปล่าไป ไม่มีผลในกฎหมายใดๆ เลยตั้งแต่เริ่มแรกทำนิติกรรม ดังที่ ป.พ.พ. มาตรา 176 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “*โมฆียะกรรมเมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก*” กล่าวคือ เป็นโมฆะย้อนหลังไปจนถึงวันเวลาที่ทำนิติกรรมนั้น

เมื่อมีการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม โมฆียะกรรมนั้นย่อมเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ ไม่เป็นโมฆียะกรรมอีกต่อไป ดังที่ ป.พ.พ. มาตรา 177 บัญญัติว่า “*ถ้าบุคคลผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรม.....ได้ให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม ให้ถือว่าการนั้นเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก....*” กล่าวคือ โมฆียะกรรมนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์ย้อนหลังไปจนถึงวันเวลาที่ทำนิติกรรมนั้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติเรื่องผลของโมฆียะกรรมไว้ในมาตรา 175 ถึง 181 ซึ่งอาจนำมาแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. การบอกล้างโมฆียะกรรม
2. การให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม

บทที่ 1

การบอกกล่าวโมฆียะกรรม

1. ความทั่วไป

“การบอกกล่าวโมฆียะกรรม” คือ การแสดงเจตนาทำลายโมฆียะกรรมให้กลายเป็นโมฆะกรรมย้อนหลังไปจนถึงวันเวลาที่ทำนิติกรรมนั้น

“การบอกกล่าวโมฆียะกรรม” ต่างกับ “การกล่าวอ้างความเสียหายแห่งโมฆะกรรม” กล่าวคือ การบอกกล่าวโมฆียะกรรมเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีผลในกฎหมายทำให้โมฆียะกรรมนั้นกลายเป็นโมฆะกรรมมาแต่เริ่มแรก ส่วนการกล่าวอ้างความเสียหายแห่งโมฆะกรรมไม่ใช่การทำนิติกรรม แต่เป็นเพียงการที่ผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดกล่าวอ้างขึ้นเท่านั้น

2. ผู้มีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 175 บัญญัติว่า

“โมฆียะกรรมนั้น บุคคลต่อไปนี้จะบอกกล่าวเสียก็ได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ผู้เยาว์จะบอกกล่าวก่อนที่ตนบรรลุนิติภาวะก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

(2) บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ เมื่อบุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว หรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี แต่คนเสมือนไร้ความสามารถจะบอกกล่าวก่อนที่ตนจะพ้นจากการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์

(3) บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิด หรือถูกกถนัจฉล หรือถูกข่มขู่

(4) บุคคลวิกลจริตผู้กระทำการอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30 ในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้ว

ถ้าบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกกล่าวโมฆียะกรรม ทายาทของบุคคลดังกล่าวอาจบอกกล่าวโมฆียะกรรมนั้นได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ ผู้มีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมแยกออกได้เป็น 5 กรณี กล่าวคือ

2.1 กรณีโมฆียะกรรมได้กระทำขึ้นโดยผู้เยาว์

ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นได้แก่

- (1) ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์นั้น หรือ
- (2) ผู้เยาว์ผู้ทำนิติกรรมนั้นเอง ซึ่งต่อมาเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ถ้ายังเป็นผู้เยาว์ ผู้เยาว์นั้นก็อาจบอกล้างได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

2.2 กรณีโมฆียะกรรมได้กระทำขึ้นโดยคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น ได้แก่

- (1) ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี หรือ
- (2) คนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นเอง ซึ่งต่อมาพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว แต่สำหรับคนเสมือนไร้ความสามารถนั้น ถึงแม้ยังไม่พ้นจากการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ ก็อาจบอกล้างได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์

2.3 กรณีโมฆียะกรรมได้กระทำขึ้นโดยบุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินหรือถูกกลั่นแกล้งหรือถูกข่มขู่

ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นได้แก่ บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดหรือถูกกลั่นแกล้ง หรือถูกข่มขู่ตัวเอง ในเมื่อต่อมาภายหลังบุคคลนั้นได้เข้าใจถูกต้องแล้ว (กรณีสำคัญผิดหรือถูกกลั่นแกล้ง) หรือเมื่อพ้นจากภาวะการถูกข่มขู่แล้ว

2.4 กรณีโมฆียะกรรมได้กระทำขึ้นโดยบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น ได้แก่ บุคคลผู้ทำนิติกรรมอันตกเป็นโมฆียะ (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 30) นั้นเอง โดยทำการบอกล้างในขณะที่จริตของเขาไม่วิกล

2.5 กรณีบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้าง

นอกจากผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมใน 4 กรณีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในกรณีที่บุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิด ถูกกลั่นแกล้งหรือถูกข่มขู่ หรือบุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตาม ป.พ.พ. มาตรา 30 ก็ตามถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้าง

โมฆียะกรรม ป.พ.พ. มาตรา 175 วรรคสอง บัญญัติให้ทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะดังกล่าวมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นได้ด้วย

ข้อสังเกต

ถ้าบุคคลผู้ทำโมฆียะกรรมยังมีชีวิตอยู่ บุตรหรือผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นจะไม่มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นเลย ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1175/2532 ดังนี้

“คำว่า “ทายาทของบุคคลเช่นว่านั้น” ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 137 (ปัจจุบันคือมาตรา 175) อันจะมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมซึ่งผู้ไร้ความสามารถหรือผู้ได้ทำการแสดงเจตนาโดยวิปริตได้กระทำลง จะมีได้ก็ต่อเมื่อบุคคลดังกล่าวถึงแก่ความตายไปแล้ว ดังนั้น เมื่อบุคคลดังกล่าวยังมีชีวิตอยู่และได้ทำนิติกรรมซื้อขายที่ดินอันเป็นโมฆียะ ผู้สืบสันดานของบุคคลเช่นว่านั้นจึงไม่มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมอันเป็นโมฆียะได้”

3. กำหนดเวลาบอกล้างโมฆียะกรรม

3.1 กำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติถึงกำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมได้ไว้โดยตรง แต่เราอาจดูได้จากมาตรา 175 กล่าวคือ โดยทั่วไป ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมจะใช้สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมเมื่อใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัดแต่อย่างใด เว้นแต่ผู้มีสิทธิบอกล้างบางประเภทจะเริ่มใช้สิทธิบอกล้างได้ต่อเมื่อเขาพ้นจากสภาพหรือสภาวะอันเป็นเหตุให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะแล้ว เช่น

ผู้เยาว์เมื่อต่อมาเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว

คนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถเมื่อต่อมาพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว

บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดหรือถูกกลฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่เมื่อต่อมาเข้าใจถูกต้องแล้วหรือพ้นจากสภาวะการถูกข่มขู่แล้ว

บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30 ในขณะที่จริตของเขาไม่วิกล

3.2 กำหนดเวลาสิ้นสุดที่จะใช้สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมไม่ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 181 บัญญัติไว้ว่า

“โมฆียะกรรมนั้นจะบอกล้างมิได้เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น”

บทบัญญัติในมาตรา 181 นี้ หมายความว่าถ้าพ้นกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวนี้แล้ว ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมจะบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นมิได้แล้ว ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ 2 ลักษณะ คือ

- (1) เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือ
- (2) เมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ

3.2.1 เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้

“เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้” หมายถึง เวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียะกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว (มาตรา 179) ซึ่งจะอธิบายต่อไปในส่วนที่ว่าด้วยการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม

ดังนั้น ในกรณีที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียะกรรมหมดสิ้นไปแล้ว ถ้าผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมมิได้ใช้สิทธิบอกล้างจนกระทั่งพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ (เวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียะกรรมหมดสิ้นไปแล้ว) ก็เป็นอันหมดสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น

ตัวอย่าง

(1) ผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆียะ ต่อมาผู้เยาว์นั้นมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์บรรลุนิติภาวะ มูลเหตุให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะจึงหมดสิ้นไปตั้งแต่วันบรรลุนิติภาวะ ถ้าบุคคลซึ่งเคยเป็นผู้เยาว์นั้นไม่บอกล้างโมฆียะกรรมนั้นจนพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่วันบรรลุนิติภาวะ บุคคลนั้นย่อมหมดสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น

(2) นาย ก. แสดงเจตนาทำนิติกรรมโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคล หรือทรัพย์สินซึ่งตามปกติย่อมนับว่าเป็นสาระสำคัญ นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆียะ ต่อมา นาย ก. ทราบความจริงว่าตนสำคัญผิด ถ้า นาย ก. ไม่บอกล้างโมฆียะกรรมจนพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่ นาย ก. ทราบความจริงว่าตนสำคัญผิด นาย ก. ย่อมหมดสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น

3.2.2 เมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น

ในบางกรณีมูลเหตุอันทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะคงอยู่ตลอดไป เช่น ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญหรือเนื่องจากถูกกลฉ้อฉล และผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมนั้นสำคัญผิดตลอดมาโดยไม่ทราบความจริงเลย เช่นนี้ กำหนดเวลาในกรณีแรก คือเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่

อาจให้สัตยาบันได้ ย่อมไม่มีทางที่จะเริ่มนับขึ้นได้เลย หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ตลอดไป ความไม่แน่นอนของโมฆียะกรรมย่อมไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุด ซึ่งย่อมไม่เป็นผลดีต่อความมั่นคงแห่งสัมพันธภาพของบุคคลในสังคม

ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติถึงกำหนดเวลาลักษณะที่สองไว้ด้วย เพื่อให้เป็นกำหนดเวลาสิ้นสุดแห่งความไม่แน่นอนของโมฆียะกรรมดังกล่าว คือ ถ้าเวลาได้ล่วงพ้นสิบปีไปแล้วนับแต่เมื่อได้ทำโมฆียะกรรมนั้น ก็เป็นอันจะบอกล้างไม่ได้เช่นกัน เช่น

นาย ก. แสดงเจตนาทำนิติกรรม โดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญ นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆียะ นาย ก. สำคัญผิดเช่นนั้นตลอดมาโดยไม่ทราบความจริงเลย ถ้าเวลาได้ล่วงพ้นสิบปีนับแต่เมื่อนาย ก. ได้ทำโมฆียะกรรมแล้ว นาย ก. ก็หมดสิทธิที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น

ตัวอย่าง

(1) โจทก์เป็นบุตรและเป็นผู้จัดการมรดกของมารดา อ้างมูลเหตุในฟ้องว่า จำเลยหลอกลวงมารดาโจทก์ว่า เมื่อจำเลยสร้างเขื่อนชลประทานและเขื่อนเก็บน้ำแล้วน้ำจะท่วมที่ดินของมารดาโจทก์ ให้มารดาโจทก์ขายที่ดินให้จำเลย มารดาโจทก์หลงเชื่อจึงขายที่ดินให้ ซึ่งความจริงเมื่อสร้างเขื่อนเสร็จแล้วน้ำไม่ท่วมที่ดิน จึงขอให้เพิกถอนนิติกรรมการขายที่ดินดังกล่าว ข้ออ้างของโจทก์เท่ากับเป็นการอ้างว่านิติกรรมการขายที่ดินเกิดจากกลฉ้อฉลของจำเลย ซึ่งจะมีผลทำให้นิติกรรมการขายที่ดินเป็นโมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 121 (ปัจจุบันคือมาตรา 159) โจทก์ฟ้องคดีนี้เมื่อเกิน 10 ปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมแล้ว จึงไม่อาจฟ้องให้เพิกถอนการโอนได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 (ปัจจุบันคือมาตรา 181) (คำพิพากษาฎีกาที่ 115/2534)

(2) แม้ตามคำฟ้องโจทก์บรรยายว่าโจทก์จำใจทำนิติกรรมขายที่พิพาทให้จำเลยที่ 1 ทั้งๆ ที่โจทก์ไม่สมัครใจก็ตาม แต่โจทก์ก็กล่าวด้วยว่าโจทก์มีความเชื่อในคำชี้แจงของเจ้าหน้าที่ของจำเลยที่ 1 ว่า ถ้าการสร้างเขื่อนทั้งหลายตามโครงการของจำเลยที่ 1 เสร็จ น้ำต้องท่วมที่ดินของโจทก์แน่ โจทก์จึงต้องขายที่พิพาทให้จำเลยที่ 1 กรณีเป็นเรื่องโจทก์กล่าวอ้างว่าถูกจำเลยที่ 1 ใช้กลฉ้อฉลให้โจทก์ขายที่พิพาทให้จำเลยที่ 1 อันเป็นผลให้สัญญาซื้อขายที่พิพาทตกเป็นโมฆียะ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 121 (ปัจจุบันคือมาตรา 159) ซึ่งตามมาตรา 143 (ปัจจุบันคือมาตรา 181) โจทก์จะต้องบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นภายในเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่โจทก์อาจให้สัตยาบันได้ แต่ต้องไม่ล่วงไปถึงสิบปีนับแต่เมื่อได้ทำโมฆียะกรรมนั้น เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าโจทก์ได้ทำสัญญาขายที่พิพาทให้จำเลยที่ 1 ถึงวันฟ้อง พ้นเวลาสิบปีแล้ว โจทก์จึง

ไม่มีอำนาจบอกล้างและฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมซื้อขายที่พิพาทได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1044/2534)

ข้อสังเกต

ผู้ใดมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมไม่ใช่สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมจนเกินเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้วผู้นั้นย่อมหมดสิทธิที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นต่อไป แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลอื่นที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น เช่น

ผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ ผู้แทนโดยชอบธรรมรู้เรื่องโมฆียะกรรมนั้นแล้วไม่บอกล้างจนพ้นเวลา 1 ปีนับแต่เวลาที่รู้เรื่องโมฆียะกรรมนั้น ดังนี้ ผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมหมดสิทธิที่จะบอกล้าง แต่ผู้เยาว์ยังมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นได้อีกภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ คือ ก่อนพ้น 1 ปีนับแต่เวลาที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ และก่อนพ้น 10 ปี นับแต่เมื่อได้ทำโมฆียะกรรมนั้น

4. วิธีการบอกล้างโมฆียะกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 178 บัญญัติว่า

“การบอกล้าง.....โมฆียะกรรมย่อมกระทำได้โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน”

การบอกล้างโมฆียะกรรม กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องทำตามแบบพิธีอย่างไร ดังนั้นจึงอาจกระทำโดยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ และเนื่องจากการบอกล้างโมฆียะกรรมเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง จึงต้องนำหลักกฎหมายว่าด้วยการแสดงเจตนาทำนิติกรรมมาใช้บังคับด้วย

ทั้งนี้ การบอกล้างโมฆียะกรรมต้องกระทำโดยการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งต่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง จะกระทำการอย่างอื่นเพื่อให้มีการแปลว่าเป็นการแสดงเจตนาโดยปริยายบอกล้างโมฆียะกรรมหาได้ไม่

ตัวอย่าง

(1) ในสัญญาเช่าทรัพย์ซึ่งผู้เช่าอ้างว่าสัญญาเช่าทรัพย์เป็นโมฆียะ เพราะผู้ให้เช่าทำกลฉ้อฉล ดังนี้ การที่ผู้เช่าไม่ยอมชำระค่าเช่า หากถือว่าเป็นการแสดงเจตนาบอกล้างสัญญาเช่าโดยปริยายได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 736/2494)

(2) การบอกล้างโมฆียะกรรมทำต่ออำเภอบังคับไม่ได้ทำต่อคู่สัญญา ใช้ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 819/2500)

(3) สามีฟ้องภริยากับผู้รับโอนที่ดินจากภริยา เป็นการบอกล้างโมฆียะกรรมแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 2036/2518)

อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ว่า การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวกับโมฆียะกรรม เช่น ฟ้องคดีขอให้เพิกถอนนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2912/2523) หรือการให้การต่อสู้คดีในคดีเกี่ยวกับนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ (คำพิพากษาฎีกาที่ 3237/2527) ถือว่าเป็นการบอกล้างโมฆียะกรรมด้วยเช่นเดียวกัน

ข้อสังเกต

ในกรณีที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแห่งโมฆียะกรรมนั้นตายไปเสียแล้ว ผู้บอกล้างโมฆียะกรรมก็อาจบอกล้างแก่ผู้รับประโยชน์จากโมฆียะกรรมนั้นได้ เช่น

ผู้เอาประกันชีวิตตนเองแถลงข้อความเท็จในเรื่องอาชีพและว่าเสียเบี้ยประกันกันภัยเอง ความจริงไม่มีอาชีพ และผู้รับประโยชน์เสียเบี้ยประกันให้เป็นข้อที่ผู้รับประกันกันภัยอาจไม่ทำสัญญาด้วย สัญญาประกันชีวิตจึงเป็นโมฆียะ ถ้าบอกล้างไปยังผู้รับประโยชน์แล้ว การบอกล้างนั้นใช้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1675/2500)

5. ผลของการบอกล้างโมฆียะกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 176 บัญญัติว่า

“โมฆียะกรรมเมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดเชยให้แทน

ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าการใดเป็นโมฆียะ เมื่อบอกล้างแล้วให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะนับแต่วันที่ได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าเป็นโมฆียะ

ห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามวรรคหนึ่งเมื่อพ้นหนึ่งปี นับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม”

ผลของการบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 176 แยกพิจารณาได้ ดังนี้

5.1 ถือว่าโมฆียะกรรมที่ถูกบอกล้างนั้นเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก

กล่าวคือ ถือว่าโมฆียะกรรมนั้นเสียเปล่ามาตั้งแต่วันที่ทำนิติกรรมนั้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือกฎหมายถือว่านิติกรรมนั้น ไม่เคยใช้บังคับได้มาแต่เริ่มแรกนั่นเอง

5.2 ให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม

การที่คู่กรณีแห่งนิติกรรมได้ปฏิบัติหรือรับการปฏิบัติไปตามนิติสัมพันธ์แห่งนิติกรรมที่เป็นโมฆียะซึ่งยังไม่ได้ถูกบอกล้าง ถือว่าได้ปฏิบัติหรือรับการปฏิบัติโดยมีมูลอันจะอ้าง

กฎหมายได้ แต่ต่อมาเมื่อนิติกรรมดังกล่าวถูกบอกกล่าวทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะย้อนหลังไป ถึงเวลาที่ทำนิติกรรมนั้นแล้วก็ได้คู่กรณีได้กลับคืนยังฐานะเดิม กล่าวคือ สิทธิและหน้าที่ทั้งหลายอันเกิดขึ้นจากนิติกรรมนั้นเป็นอันเลิกกันไปสิ้น และให้ถือเสมือนหนึ่งว่ามีได้ทำนิติกรรมกันมาเลย ถ้ามีการส่งมอบทรัพย์สินก็ต้องคืนทรัพย์สิน ถ้ามีการส่งมอบเงินก็ต้องคืนเงิน หรือถ้ามีสิทธิอย่างใด ๆ เกิดขึ้นจากนิติกรรมนั้น สิทธินั้นก็ป็นอันระงับไป

5.3 ถ้าเป็นการพันธวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน

กล่าวคือ ถ้าทรัพย์สินที่จะต้องส่งคืนนั้นสูญหายหรือถูกทำลายไป หรือกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินนั้นได้ตกไปเป็นของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนตามมาตรา 1329 หรือบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตตามมาตรา 160 แล้วแต่กรณี เช่นนี้ กฎหมายบัญญัติให้คู่กรณีฝ่ายที่จะต้องคืนทรัพย์สินนั้นชดใช้ค่าเสียหายให้แก่คู่กรณีฝ่ายที่มีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์สินนั้น

ตัวอย่าง

ก. ทำกลฉ้อฉลเอาแหวนทองเหลืองมาหลอกขายให้ ข. โดยหลอกหลวงว่าเป็นแหวนทองคำ เมื่อ ข. รู้ความจริงจึงบอกกล่าวนิติกรรม ดังนี้ ก. ต้องใช้เงินราคาแหวนที่รับไปคืนให้ ข. และ ข. ต้องคืนแหวนทองเหลืองให้ ก. หรือถ้าคืนไม่ได้ เช่น เพราะแหวนทองเหลืองนั้นสูญหายหรือตกไปเป็นของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต ข. ต้องชดใช้ราคาแหวนทองเหลืองนั้นให้แก่ ก. ตามราคาที่เป็นแหวนทองเหลือง

ข้อสังเกต

เมื่อมีการบอกกล่าวโมฆียะกรรมซึ่งทำให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกแล้ว ต้องมีการคืนทรัพย์สินกันทุกกรณี ถ้ากรณีใดคืนไม่ได้ก็ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แทน

ข้อนี้แตกต่างกับโมฆะกรรมซึ่งกฎหมายถือว่านิติกรรมไม่เกิดขึ้นเลยตั้งแต่แรกและคู่กรณีไม่มีความผูกพันกันเลย ฉะนั้น ถ้ามีการปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติกันไปอย่างไร ถือว่าเป็นการกระทำที่ปราศจากมูลอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย ป.พ.พ. มาตรา 172 วรรคสอง จึงบัญญัติให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลามิควรไต่แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 406 ถึง 419) มาใช้บังคับ ซึ่งต้องมีการคืนทรัพย์สินกันเหมือนกัน แต่ในเรื่องลามิควรไต่ นั้น ในบางกรณีกฎหมายบัญญัติว่าไม่ต้องมีการคืนทรัพย์สินกัน เช่น ในมาตรา 407 ซึ่งบัญญัติว่าถ้าชำระหนี้ตามอำเภอใจโดยรู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ห้ามสิทธิเรียกทรัพย์สินคืนไม่ หรือในกรณีตามมาตรา 412-413 ซึ่งบัญญัติว่าการที่คู่กรณีจำต้องคืนเงินก็ดีหรือทรัพย์สินก็ดี ถ้าผู้คืนสุจริตก็คืนเท่าที่เหลืออยู่ แต่ถ้าผู้คืนทุจริตต้องคืนจนครบจำนวน ดังนี้ เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) ในเรื่องโมฆะกรรมที่ให้คู่กรณีได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมนั้น กฎหมายบัญญัติไว้เฉพาะโมฆะกรรมที่ถูกบอกล้าง ส่วนกรณีที่เป็นโมฆะมาแต่แรก มิได้มีกฎหมายบัญญัติให้กลับคืนสู่ฐานะเดิม เพราะเมื่อเสียเปล่ามาแต่ต้นแล้ว ฐานะของคู่กรณีก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 818/2491)

(2) นิติกรรมที่เป็นโมฆะมาแต่ต้น กฎหมายหาได้บัญญัติถึงการให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมเหมือนเรื่องโมฆะกรรมที่ถูกบอกล้างแล้วไม่ ฐานะของคู่กรณีแห่งนิติกรรมที่เป็นโมฆะมาแต่ต้นมิได้มีการเปลี่ยนแปลง คู่กรณีจะมีสิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งนิติกรรมหรือสัญญาอย่างใด เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาตามลักษณะลางมิดควรรได้อีกชั้นหนึ่งซึ่งต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งขอมา เพียงแต่สัญญาปรากฏว่าเป็นโมฆะ จะขอให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินหรือราคากันด้วยหาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1284/2508)

5.4 ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะรู้ว่าการใดเป็นโมฆะเมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะนับแต่วันที่รู้หรือควรจะรู้ว่าเป็นโมฆะ

นอกจากการคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาคืนทรัพย์สินแล้ว หากปรากฏว่าทรัพย์สินที่จะต้องคืนหรือใช้ราคากันดังกล่าวนั้นเกิด “ดอกผล” ออกมา ย่อมมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่าดอกผลนั้นจะตกเป็นของฝ่ายใด จะต้องส่งคืนกันหรือไม่

ป.พ.พ. มาตรา 176 วรรคสอง บัญญัติวางข้อสันนิษฐานไว้ว่า “ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะรู้ว่าการใดเป็นโมฆะ เมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะนับแต่วันที่รู้หรือควรจะรู้ว่าเป็นโมฆะ” คือ ให้ถือว่าบุคคลนั้นกระทำการโดยไม่สุจริตนับแต่วันที่รู้หรือควรจะรู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะนั้นนั่นเอง

คำว่า “บุคคลใด” ในมาตรา 176 วรรคสอง นั้นนอกจากหมายความถึงคู่กรณีแห่งนิติกรรมฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทนแล้ว ยังหมายความรวมถึงบุคคลภายนอกซึ่งมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากการที่นิติกรรมตกเป็นโมฆะด้วย¹

หลักเกณฑ์ตามมาตรา 176 วรรคสองนี้ มีผลต่อเนื่องไปถึงหลักเกณฑ์เรื่องการได้กรรมสิทธิ์ในดอกผล ตามมาตรา 415 ซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริต ย่อมจะได้ดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่.....”

¹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, อ้างแล้ว, หน้า 367.

ดังนั้น ถ้าบุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้ตามโมฆียะกรรมไม่รู้และไม่ควรจะได้รู้ว่าเป็นนิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะ บุคคลนั้นย่อมอยู่ในฐานะ “สุจริต” เมื่อมีการบอกล้างโมฆียะกรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินที่ได้รับไว้ในวันนั้น

แต่ถ้าบุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้ตามโมฆียะกรรมได้รู้ว่าเป็นนิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะ บุคคลนั้นย่อมอยู่ในฐานะ “ทุจริต” เมื่อมีการบอกล้างโมฆียะกรรม บุคคลนั้นย่อมไม่มีสิทธิได้ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินที่ได้รับไว้ในวันนั้น

ตัวอย่าง

ก. เป็นผู้เยาว์ขายแม่ม้าให้แก่ ข. ในราคา 10,000 บาท โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ในระหว่างที่แม่ม้าอยู่กับ ข. ข. ได้เอาพ่อม้ามาผสมพันธุ์และเกิดลูกม้า 1 ตัว หลังจากนั้น ข. จึงทราบว่า ก. เป็นผู้เยาว์ ต่อมา ก. ก็ดี ผู้แทนโดยชอบธรรมของ ก. ก็ดี บอกล้างสัญญาซื้อขายม้าระหว่าง ก. และ ข. นั้น

กรณีเช่นนี้เมื่อพิจารณาตามมาตรา 176 วรรคหนึ่ง จะมีผลว่าคู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม คือ ข. ต้องคืนแม่ม้าให้แก่ ก. และ ก. จะต้องคืนเงินราคาม้าให้แก่ ข.

ส่วนลูกม้านั้น เนื่องจากในกรณีนี้ ข. ทราบว่า ก. เป็นผู้เยาว์ เมื่อม้าออกลูกมาแล้ว จึงถือว่า ข. ได้รับทรัพย์สิน (แม่ม้า) ไว้โดยสุจริต ย่อมจะได้ดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้น (ลูกม้า) ตามมาตรา 415 ดังนั้น ข. จึงไม่ต้องคืนลูกม้าให้แก่ ก.

5.5 อายุความการใช้บังคับสิทธิเรียกร้องอันเกิดขึ้นจากการที่กฎหมายให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม

การบอกล้างโมฆียะกรรมย่อมทำให้คู่กรณีได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม (มาตรา 176 วรรคหนึ่ง) ซึ่งถ้ามีการส่งมอบทรัพย์สินกันไว้ตามโมฆียะกรรม คู่กรณีซึ่งได้ส่งมอบทรัพย์สินไว้ มีสิทธิเรียกร้องให้คืนทรัพย์สิน หรือถ้ามีการชำระเงินกันไว้ตามโมฆียะกรรม คู่กรณีซึ่งได้ชำระเงินไว้ ก็มีสิทธิเรียกร้องให้คืนเงิน

สิทธิเรียกร้องดังกล่าวนี้ มาตรา 176 วรรคสาม ห้ามมิให้ใช้เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม

ตัวอย่าง

ก. ทำกลฉ้อฉลเอาแหวนทองเหลืองมาหลอกขายให้ ข. โดยบอกว่าเป็นแหวนทองคำ ภายหลัง ข. ทราบความจริงว่าเป็นแหวนทองเหลือง ข. จึงบอกล้างสัญญาซื้อขายแหวนทองเหลืองซึ่งตกเป็นโมฆียะเพราะถูกกลฉ้อฉลของ ก. ดังนี้ตามมาตรา 176 วรรคแรก ก. ต้องคืน

เงินราคาแหวนทองเหลืองให้ ข. และ ข. ต้องคืนแหวนทองเหลืองให้ ก. เพื่อให้คู่กรณีได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่คืน อีกฝ่ายหนึ่งย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้คืนเพื่อให้ได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 176 วรรคหนึ่งได้ สิทธิเรียกร้องให้คืนเงินหรือแหวนทองเหลืองดังกล่าวนี้มีอายุความ 1 ปี นับแต่วันที่ ข. บอกล้างสัญญาซื้อขายแหวนทองเหลือง

ดังนั้น การใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดจากการกลับคืนสู่ฐานะเดิมในกรณีนี้จึงต้องใช้เสียภายใน 1 ปีนับแต่วันที่มีการบอกล้างโมฆียะกรรม ถ้าพ้น 1 ปีไปแล้วก็เป็นอันหมดสิทธิที่จะใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าว

ข้อสังเกต

ป.พ.พ. มาตรา 176 วรรคสาม กำหนดอายุความการใช้บังคับสิทธิเรียกร้องอันเกิดขึ้นจากการที่กฎหมายให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ซึ่งเดิมมิได้บัญญัติไว้ ป.พ.พ. บรรพ 1 ก่อนแก้ไขเพิ่มเติมเพียงแต่บัญญัติในมาตรา 171¹ เกี่ยวกับ การเริ่มนับอายุความการใช้บังคับสิทธิเรียกร้องอันเกิดจากการบอกล้างโมฆียะกรรมเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถ้อยคำในมาตรา 176 วรรคสามนี้แล้ว จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้นำเอาหลักเกณฑ์การเริ่มนับอายุความการใช้บังคับสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 171 เดิม มาบัญญัติรวมไว้ในมาตรา 176 วรรคสามนี้ด้วยแล้ว กล่าวคือ การเริ่มนับอายุความการใช้บังคับสิทธิเรียกร้องอันเกิดจากการกลับคืนสู่ฐานะเดิม (เนื่องจากการบอกล้างโมฆียะกรรม) ให้เริ่มนับตั้งแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม และให้มีกำหนดอายุความหนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น²

¹ ป.พ.พ. มาตรา 171 (เดิม) บัญญัติว่า “ถ้าสิทธิเรียกร้องจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่ออาศัยการที่เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิบอกล้างอย่างใดอย่างหนึ่งไซ้ ท่านให้นับอายุความเริ่มแต่ขณะแรกที่เจ้าบอกล้างได้”.

² โปรดดูรายละเอียดในเรื่องอายุความต่อไป.

บทที่ 2

การให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรม

1. ความทั่วไป

“การให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรม” หมายความว่า การรับรองมอซีเยกรรมให้มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการเห็นชอบรับรองนิติกรรมที่ได้กระทำไป ซึ่งทำให้นิติกรรมที่ได้เห็นชอบรับรองนั้นเป็นนิติกรรมอันสมบูรณ์เป็นการแน่นอน และจะบอกล้างอีกต่อไปไม่ได้

2. ผู้มีสิทธิให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 177 บัญญัติว่า

“ถ้าบุคคลผู้มีสิทธิบอกล้างมอซีเยกรรมตามมาตรา 175 ผู้หนึ่งผู้ใดได้ให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรม ให้ถือว่าการนั้นเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก.....”

ผู้มีสิทธิให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรมตามมาตรา 177 นี้ ก็คือผู้มีสิทธิบอกล้างมอซีเยกรรมตามมาตรา 175 นั้นเอง ซึ่งนักศึกษาดูรายละเอียดคำอธิบายได้ในบทที่ 1 การบอกล้างมอซีเยกรรม ในที่นี้อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ได้แก่

(1) ผู้หย่อนความสามารถ (ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ) หรือผู้แสดงเจตนาโดยวิปริต (ผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดหรือถูกกลฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่)

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ของผู้หย่อนความสามารถตาม (1)

(3) ทายาทของผู้หย่อนความสามารถตาม (1)

3. กำหนดเวลาให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรม

3.1 กำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรมได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 179 บัญญัติว่า

“การให้สัตยาบันแก่มอซีเยกรรมนั้น จะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นมอซีเยกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว

บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือ บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30 จะให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมได้ ต่อเมื่อได้รู้เห็นซึ่งโมฆียะกรรมนั้นภายหลังที่บุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกล แล้วแต่กรณี

ทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ จะให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมได้ นับแต่เวลาที่ผู้ทำนิติกรรมนั้นถึงแก่ความตาย เว้นแต่สิทธิที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมของผู้ตาย นั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองมิให้ใช้บังคับ ถ้าการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมกระทำโดยผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์”

การทำความเข้าใจมาตรา 179 ต้องอ่านและพิจารณารวมกันทั้งมาตรา ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรา 179 กำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมไว้แตกต่างกัน 3 กรณี กล่าวคือ

(1) กรณีผู้ใช้สิทธิให้สัตยาบัน คือ ผู้หย่อนความสามารถ (ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30) หรือ ผู้แสดงเจตนาโดยวิปริต (ผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดหรือถูกกลฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่) ตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 175(1)(2)(3)(4) แล้วแต่กรณี มาตรา 179 กำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิให้สัตยาบันได้ในวรรคหนึ่งและวรรคสอง

(2) กรณีผู้ใช้สิทธิให้สัตยาบัน คือ ทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ ตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 175 วรรคสุดท้าย มาตรา 179 กำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิให้สัตยาบันได้ในวรรคสาม

(3) กรณีผู้ใช้สิทธิให้สัตยาบัน คือ ผู้แทนโดยชอบธรรม (ของผู้เยาว์) ผู้อนุบาล (ของคนไร้ความสามารถ) หรือผู้พิทักษ์ (ของคนเสมือนไร้ความสามารถ) ตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 175 (1)(2)(4) แล้วแต่กรณี กำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิให้สัตยาบันได้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 179 วรรคสุดท้าย

เพื่อความสะดวกในการศึกษาทำความเข้าใจ อาจแยกพิจารณากำหนดเวลาเริ่มต้นใช้สิทธิให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมได้ตามมาตรา 179 ดังนี้

หลักทั่วไป ผู้มีสิทธิให้สัตยาบันจะใช้สิทธิให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมเมื่อใดก็ได้

หลักทั่วไปนี้ใช้ในกรณีผู้ใช้สิทธิให้สัตยาบันไม่ถูกจำกัดการใช้สิทธิ (โดยมาตรา 179 วรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม) ซึ่งได้แก่กรณีผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์เป็นผู้

ให้สัตยาบันนั่นเอง

ข้อยกเว้น ในกรณีผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะเป็นผู้ให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมนั้น การให้สัตยาบันจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียะกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว ซึ่งแยกพิจารณาได้ ดังนี้

(1) **ผู้เยาว์** จะให้สัตยาบันได้ต่อเมื่อมูลเหตุให้เป็นโมฆียะกรรมได้หมดสิ้นไปแล้ว กล่าวคือ ผู้เยาว์ได้บรรลุนิติภาวะแล้วไม่ว่าโดยการมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ หรือได้ทำการสมรสแล้วโดยชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 1448, มาตรา 1454

(2) บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ จะให้สัตยาบันได้ต่อเมื่อพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว และได้รู้เห็นโมฆียะกรรมนั้นแล้วด้วย

(3) บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30 จะให้สัตยาบันได้ต่อเมื่อจริตของเขาไม่วิกลแล้วและได้รู้เห็นเรื่องโมฆียะกรรมนั้นแล้วเช่นเดียวกัน

(4) ผู้แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน หรือโดยถูกกลฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่ จะให้สัตยาบันได้ต่อเมื่อได้รู้ความจริงแล้วหรือพ้นจากภาวะการถูกข่มขู่แล้ว แล้วแต่กรณี

อนึ่ง ทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ (ทายาทของบุคคลตาม (1)-(4)) จะให้สัตยาบันได้นับแต่เวลาที่ผู้ทำนิติกรรมนั้นถึงแก่ความตาย เว้นแต่สิทธิที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมของผู้ตายนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว¹

3.2 กำหนดเวลาสิ้นสุดที่จะใช้สิทธิให้สัตยาบันไม่ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติถึงกำหนดเวลาสิ้นสุดที่จะใช้สิทธิให้สัตยาบันไม่ได้ เพราะไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้ กล่าวคือ เมื่อถึงกำหนดเวลาสิ้นสุดที่จะใช้

¹ โดยความเคารพอย่างยิ่งต่อคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ผู้เขียนมีความเห็นว่าบทบัญญัติใน ป.พ.พ. มาตรา 179 วรรคสาม ที่ว่า “เว้นแต่สิทธิที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมของผู้ตายนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นการจำกัดสิทธิของทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะในอันที่จะให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม เป็นบทบัญญัติที่ไม่มีกรณีอื่นจะนำบทบัญญัตินี้ไปใช้บังคับได้ จึงไม่ควรบัญญัติไว้ เพราะในกรณีสิทธิที่จะบอกล้างโมฆียะกรรมของบุคคลผู้ทำนิติกรรมได้สิ้นสุดลงแล้ว (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 181) นิติกรรมนั้นเป็นอันใช้บังคับได้โดยสมบูรณ์ ไม่จำเป็นต้องมีการให้สัตยาบันแก่นิติกรรมนั้น หากต่อมาบุคคลผู้ทำนิติกรรมถึงแก่ความตาย สิทธิและหน้าที่ตามนิติกรรมนั้นซึ่งมิใช่การเฉพาะตัวของผู้ตายย่อมเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทของเขา ในกรณีดังกล่าวนี้ ไม่มีเหตุผลหรือความจำเป็นใดๆ เลยที่ทายาทของผู้ตายจะให้สัตยาบันแก่นิติกรรมซึ่งใช้บังคับได้โดยสมบูรณ์แล้ว

สิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมไม่ได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 181 ไม่ว่าจะป็นกรณีพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือกรณีพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้นก็เป็นอันบอกกล่าวโมฆียะกรรมนั้นไม่ได้แล้ว โมฆียะกรรมนั้นจึงเป็นนิติกรรมที่มีผลใช้บังคับได้โดยสมบูรณ์ ความจำเป็นที่จะต้องให้สัตยาบันแก่นิติกรรม(ที่ใช้บังคับได้โดยสมบูรณ์แล้ว) จึงไม่มีอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ถึงกำหนดเวลาสิ้นสุดที่จะบอกกล่าวโมฆียะกรรมไม่ได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 181 ถ้าบุคคลผู้มีสิทธิให้สัตยาบันกระทำการให้สัตยาบันโดยการแสดงเจตนาชัดแจ้งหรือโดยปริยาย ทั้งๆ ที่ไม่จำเป็นต้องกระทำ เขาก็กระทำได้ เพราะกฎหมายมิได้ห้ามกระทำ แต่ก็มีผลเท่ากับกับการที่เขาไม่ได้ให้สัตยาบัน เพราะถึงอย่างไรก็ไม่มีใครสามารถบอกกล่าวนิติกรรมนั้นได้แล้ว

4. วิธีการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม

การให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมอาจกระทำได้ 2 วิธี คือ การให้สัตยาบันโดยการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งและการให้สัตยาบันโดยปริยาย แยกพิจารณาได้ดังนี้

4.1 การให้สัตยาบันโดยการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 178 บัญญัติว่า

“การ...ให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมย่อมกระทำได้โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน”

การให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมก็เช่นเดียวกับกับการบอกกล่าวโมฆียะกรรม กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบพิธีไว้แต่อย่างไร กฎหมายเพียงแต่บัญญัติไว้ว่ากระทำได้โดยแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น และเนื่องจากการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง จึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยการแสดงเจตนาทำนิติกรรมด้วยเช่นเดียวกัน

4.2 การให้สัตยาบันโดยปริยาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 180 บัญญัติว่า

“ภายหลังเวลาอันพึงให้สัตยาบันได้ตามมาตรา 179 ถ้ามีพฤติการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้เกิดขึ้นเกี่ยวกับโมฆียะกรรมโดยการกระทำของบุคคลซึ่งมีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามมาตรา 175 ถ้ามิได้สงวนสิทธิไว้แจ้งชัดประการใดให้ถือว่าเป็นการให้สัตยาบัน

- (1) ได้ปฏิบัติราชการชำระหนี้แล้วทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
- (2) ได้มีการเรียกให้ชำระหนี้แล้ว
- (3) ได้มีการแปลงหนี้ใหม่
- (4) ได้มีการให้ประกันเพื่อหนี้นั้น
- (5) ได้มีการโอนสิทธิหรือความรับผิดชอบทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
- (6) ได้มีการกระทำอย่างอื่นอันแสดงได้ว่าเป็นการให้สัตยาบัน”

การให้สัตยาบันโดยปริยายตามมาตรา 180 นี้ หมายถึง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมิได้แสดงโดยตรงว่าเป็นการให้สัตยาบัน แต่ตามพฤติการณ์ที่แสดงออกนั้นกฎหมายถือเท่ากับเป็นการให้สัตยาบัน

กรณีที่จะถือว่าเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยาย ตามมาตรา 180 แยกองค์ประกอบได้ 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. ภายหลังจากอันพึงให้สัตยาบันได้ตามมาตรา 179
2. บุคคลซึ่งมีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามมาตรา 175 ได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่มาตรา 180 ระบุไว้ คือ
 - (1) ชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วน
 - (2) เรียกให้ชำระหนี้ (ทวงหนี้)
 - (3) แปลงหนี้ใหม่
 - (4) ให้ประกันเพื่อหนี้นั้น
 - (5) โอนสิทธิหรือความรับผิดชอบทั้งหมดหรือบางส่วน
 - (6) กระทำการอย่างอื่นอันแสดงได้ว่าเป็นการให้สัตยาบัน และ
3. โดยมีได้สงวนสิทธิไว้แจ้งชัดประการใด (ว่าการกระทำของเขานั้นไม่ใช่การให้สัตยาบัน)

กรณีที่มาตรา 180 ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยายมีข้อพิจารณา ดังนี้

1. “เวลาอันพึงให้สัตยาบันได้ตามมาตรา 179” แยกออกเป็น 3 กรณี คือ
 - 1.1 กรณีผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์เป็นผู้ให้สัตยาบัน เวลาอันพึงให้สัตยาบันได้คือเมื่อใดก็ได้ (มาตรา 179 วรรคสุดท้าย)
 - 1.2 กรณีผู้หย่อนความสามารถ (ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30) บุคคลผู้แสดงเจตนา

โดยวิปริต (ผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดหรือถูกกลั่นแกล้งหรือถูกข่มขู่) เป็นผู้ให้สัตยาบัน เวลาอันพึงให้สัตยาบันได้คือภายหลังจากที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียะนั้นหมดสิ้นไปแล้ว (มาตรา 179 วรรคหนึ่ง)

ทั้งนี้ ถ้าผู้หย่อนความสามารถนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถหรือบุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30 จะให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมได้ต่อเมื่อภายหลังที่บุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกล และบุคคลนั้นได้รู้เห็นโมฆียะกรรมนั้นด้วยแล้ว (มาตรา 179 วรรคสอง)

1.3 กรณีทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ (ทายาทของผู้หย่อนความสามารถหรือผู้แสดงเจตนาโดยวิปริต) เป็นผู้ให้สัตยาบัน เวลาอันพึงให้สัตยาบันได้คือ ตั้งแต่เวลาที่ผู้ทำนิติกรรมนั้นถึงแก่ความตาย (มาตรา 179 วรรคสาม)

ดังนั้น “ภายหลังเวลาอันพึงให้สัตยาบันได้ตามมาตรา 179” คือภายหลังเวลาดังที่ได้จำแนกไว้ข้างต้นนั่นเอง

2. บุคคลซึ่งมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 175 ได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่มาตรา 180 ระบุไว้ คือ

(1) ชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วน

ตัวอย่าง ก. หลอกหลวงขายแหวนเพชรเทียมให้ ข. วงหนึ่ง ข. ทราบความจริงในภายหลังว่าเป็นแหวนเพชรเทียม แต่ก็ยังชอบแหวนวงนั้น จึงได้ชำระราคาแหวนให้แก่ ก. ไปทั้งหมดหรือบางส่วน เช่นนี้ ถือว่า ข. ได้ให้สัตยาบันแล้ว

(2) เรียกให้ชำระหนี้ (ทวงหนี้)

ตัวอย่าง ก. ผู้เยาว์ได้ตกลงขายรถยนต์ของตนให้แก่ ข. โดยไม่ได้รับความยินยอมจาก ค. ผู้แทนโดยชอบธรรม เมื่อ ค. ทราบเรื่องจึงได้ไปทวงถามให้ ข. ชำระราคารถยนต์ที่ซื้อไปจาก ก. ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันแล้ว

(3) แปลงหนี้ใหม่

ตัวอย่าง แดงผู้เยาว์ได้ตกลงซื้อม้าจากดำตัวหนึ่งในราคาหนึ่งหมื่นบาท โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม และตกลงกันว่าแดงจะผ่อนชำระราคาให้ดำ ในขณะที่ยังผ่อนชำระราคาไม่ครบ แดงบรรลุนิติภาวะ และได้ไปตกลงกับดำว่าเงินส่วนที่เหลือจะผ่อนชำระเป็นข่าวสาร ดังนี้ ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยายด้วยการแปลงหนี้ใหม่

(4) ให้ประกันเพื่อหนี้

ตัวอย่าง ตามตัวอย่างในอนุมาตรา (3) เมื่อแดงบรรลุนิติภาวะแล้วได้หากคนมาเป็นผู้ค้ำประกันการชำระหนี้ นั้น ก็ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันเช่นเดียวกัน

(5) โอนสิทธิหรือความรับผิดชอบทั้งหมดหรือบางส่วน

ตัวอย่าง ก. ผู้เยาว์ตกลงให้ ข. กู้ยืมเงิน 1,000 บาท โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม เมื่อ ก. บรรลุนิติภาวะแล้วได้โอนสิทธิเรียกร้องของตนให้แก่ ค. ไป การโอนเช่นนี้ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมแล้ว

(6) กระทำอย่างอื่นอันแสดงได้ว่าเป็นการให้สัตยาบัน

การกระทำอย่างอื่นอันแสดงได้ว่าเป็นการให้สัตยาบันได้แก่การกระทำอย่างใดบ้างนั้นย่อมแล้วแต่ศาลจะวินิจฉัยเป็นเรื่องๆ ไป

ตัวอย่าง

(1) ก. ผู้เยาว์ไปกู้ยืมเงินเข้ามาโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ต่อมาเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ก. ได้มีหนังสือถึงผู้ให้กู้ขอผิดชำระหนี้ต่อไปอีก 3 เดือน เช่นนี้ ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยายได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 413/2475)

(2) ภรรยาไปทำสัญญาประกันผู้ต้องหาไว้กับศาล แล้วผิดสัญญาถูกศาลสั่งปรับสามิจยื่นคำร้องบอกกลางนิติกรรมสัญญาประกันโดยว่าเป็นโมฆียะกรรม แต่ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งประการใด สามิจกลับถอนคำร้องเสีย ดังนี้ ต้องถือว่าเท่ากับไม่ได้ยื่นคำบอกกล่าวไว้ และถือได้ว่าเป็นการให้สัตยาบันการกระทำของภรรยาไปในตัว ฉะนั้น ในภายหลังสามิจจะบอกกล่าวอีกไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1347/2494)

(3) สามิจไปขอขึ้นเงินค่าขายฝากที่ภรรยาทำไว้กับบุคคลภายนอก ถือได้ว่าเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 147/2500)

(4) ผู้ให้กู้ฟ้องเรียกเงินตามสัญญากู้ที่เป็นโมฆียะ ผู้กู้ตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับผู้ให้กู้ต่อหน้าศาล ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันสัญญากู้หนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 297/2515)

(5) กรรมการบริษัทจำเลยลงชื่อและประทับตราไม่ครบตามข้อบังคับของบริษัท แต่บริษัทจำเลยให้การรับว่าได้ชำระค่าน้ำมันตามสัญญาแล้ว เท่ากับยอมรับว่าได้เป็นคู่สัญญากับโจทก์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 323/2518)

3. โดยมีได้สงวนสิทธิไว้แจ้งชัดประการใด (ว่าการกระทำของเขานั้นไม่ใช่การให้สัตยาบัน)

ถ้าภายหลังเวลาอันพึงให้สัตยาบันได้ตั้งที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น บุคคลซึ่งมีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามมาตรา 175 ได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังระบุในมาตรา 180 (1)(2)(3)(4)(5) หรือ (6) โดยมีได้สงวนสิทธิไว้แจ้งชัดว่าการกระทำของเขานั้นไม่ใช่การให้สัตยาบัน กฎหมายถือว่าเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยาย เช่น ผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยลำพัง นิติกรรมย่อมตกเป็นโมฆียะ ต่อมาเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วได้ชำระหนี้ตามโมฆียะกรรมนั้นสิ้นเชิงหรือบางส่วนให้แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งโดยมิได้แสดงแจ้งสงวนสิทธิไว้แจ้งชัดประการใด เช่นนี้กฎหมายถือว่าบุคคลซึ่งเคยเป็นผู้เยาว์นั้นได้ให้สัตยาบันโดยปริยายแก่โมฆียะกรรมนั้นแล้ว

แต่ถ้าได้มีการแสดงแจ้งสงวนสิทธิไว้แจ้งชัดว่า ยังไม่สละสิทธิบอกกล่าวหรือมิให้ถือว่าเป็นการให้สัตยาบัน ก็ไม่อาจถือว่าเป็นการให้สัตยาบัน เช่น

ผู้เยาว์ไปกู้เงินเขามา ต่อมาเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ได้เอาเงินไปชำระดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ และได้บอกกับผู้ให้กู้ว่า ยังไม่ยอมรับรองว่านิติกรรมนี้สมบูรณ์ ขอสงวนสิทธิที่จะบอกกล่าวในภายหลัง เช่นนี้ ไม่ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมนั้น

สำหรับผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ซึ่งมีสิทธิให้สัตยาบันเช่นเดียวกันนั้น ถ้าได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ระบุไว้ในมาตรา 180 โดยมีได้สงวนสิทธิไว้แจ้งชัดประการใด แม้ในระหว่างเวลาที่เหตุแห่งโมฆียะกรรมของผู้หย่อนความสามารถยังไม่หมดสิ้นไป ก็ถือว่าเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยายด้วยเช่นเดียวกัน

5. ผลของการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 177 บัญญัติว่า

“ถ้าบุคคลผู้มีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามมาตรา 175 ผู้หนึ่งผู้ใดได้ให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม ให้ถือว่าการนั้นเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก แต่ทั้งนี้ย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอก”

จากบทบัญญัติ ป.พ.พ. มาตรา 177 จะเห็นได้ว่าการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมมีผลดังนี้

5.1 กฎหมายถือว่าโมฆียะกรรมที่ได้รับสัตยาบันนั้นเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก

การให้สัตยาบันไม่ว่าโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายย่อมทำให้นิติกรรมที่เป็นโมฆียะกลายเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก กล่าวคือ การให้สัตยาบันถือเท่ากับเป็นการสละสิทธิบอกกล่าว ทำให้โมฆียะกรรมนั้นเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์และไม่มีทางที่จะบอกกล่าวให้เป็นโมฆะ

อีกต่อไป เช่น

นิติกรรมที่ผู้เยาว์ทำโดยลำพังเป็นโมฆียะ ผู้เยาว์หรือผู้แทนโดยชอบธรรมอาจบอกล้างเสียได้ แต่ถ้าผู้เยาว์หรือผู้แทนโดยชอบธรรมคนใดคนหนึ่งให้สัตยาบัน ดังนี้ อีกคนหนึ่งก็หมดสิทธิที่จะบอกล้างนิติกรรมที่สมบูรณ์มาแต่เริ่มแรกนั้นต่อไป

5.2 ทั้งนี้ย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอก

ในกรณีที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับ กฏหมายคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้ว่า การให้สัตยาบันอันมีผลให้โมฆียะกรรมที่ได้รับสัตยาบันเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรกนั้นย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอก กล่าวคือ สิทธิของบุคคลภายนอกมีอยู่ก่อนการให้สัตยาบันอย่างไร ก็คงมีอยู่อย่างนั้น การให้สัตยาบันจะทำให้เกิดการเสียหายแก่สิทธิของบุคคลภายนอกไม่ได้ ทั้งนี้ บุคคลภายนอกที่จะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 177 นี้ต้องเป็นผู้กระทำโดยสุจริต (ป.พ.พ. มาตรา 5)

ตัวอย่าง

ก. ผู้เยาว์ทำสัญญาขายแหวนเพชรวงหนึ่งแก่ ข. โดยมีได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ต่อมาในระหว่างที่ยังมิได้ส่งมอบแหวนเพชรให้ ข. ก. ทำสัญญาขายแหวนเพชรวงนั้นแก่ ค. อีกเพราะได้รับเงินค่าแหวนในทันที ทั้งนี้ โดยผู้แทนโดยชอบธรรมของ ก. ได้ให้ความยินยอมด้วยแล้ว ค. ซื้อแหวนเพชรวงนั้น จาก ก. โดยไม่รู้และไม่มีเหตุอันควรรู้ถึงการที่ ก. ได้ทำสัญญาขายแหวนเพชรวงนั้นแก่ ข. ไว้ก่อนแล้ว ครั้นต่อมาผู้แทนโดยชอบธรรมของ ก. ได้ให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมที่ ก. ทำไว้กับ ข. เพราะเห็นว่าจะได้ราคาสูงกว่าขายให้ ค.

ดังนี้ ถ้าพิจารณาตามหลักกฎหมายในเรื่องการให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมโดยทั่วไปแล้ว จะเห็นได้ว่าสัญญาซื้อขายแหวนเพชรระหว่าง ก. กับ ข. เป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรกและ ข. ควรได้แหวนเพชรที่ ก. ขายให้เป็นกรรมสิทธิ์โดยเด็ดขาด แต่โดยที่มาตรา 177 (ประกอบด้วยมาตรา 5) ได้บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตไว้ ในกรณีนี้สิทธิของ ข. จึงสู้สิทธิของ ค. ไม่ได้ เพราะในระหว่างเวลาก่อนให้สัตยาบัน ค. ได้ซื้อแหวนเพชรวงนั้นไว้โดยสุจริต ดังนั้น การที่ผู้แทนโดยชอบธรรมของ ก. ให้สัตยาบันแก่สัญญาที่ ก. ได้ทำไว้กับ ข. จึงไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของ ค. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตแต่อย่างใด